

К. Ламах,

аспірант

Національної академії Служби безпеки України,

ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ УЧАСНИКІВ НЕГЛАСНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Постановка проблеми. Минуло перше десятиліття після уведення до вітчизняного кримінального процесуального законодавства інституту негласних слідчих (розшукових) дій. Надання органам досудового розслідування права здійснення негласної процесуальної діяльності відповідає практиці багатьох передових держав Європейської спільноти, де негласне поліцейське розслідування і використання його результатів у доказуванні створило позитивні умови для підвищення результативності протидії злочинності. Разом з тим і вітчизняна, і зарубіжна практика кримінального судочинства знає приклади як позитивного, так і негативного впливу негласності на загалом то відкриту і гласну процесуальну діяльність органів досудового розслідування. Це є однією з причин того, що новачі у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві актуалізують проблему наукового дослідження окремих питань підготовки, проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) та використання їх результатів слідчим, прокурором і врахування судом при розгляді матеріалів кримінальної справи і прийняття правильного судового рішення. Такі дослідження потрібні з метою розроблення науково обґрунтованих рекомендацій з удосконалення діяльності органів досудового розслідування, на які покладено функцію кримінального переслідування і яким надано право

негласного збирання та перевірки доказів. Одним із аспектів зазначеної проблеми можна вважати питання дотримання законних прав та інтересів кожного з учасників кримінального провадження, хто причетний до негласної процесуальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми негласної кримінальної процесуальної діяльності, на які спирається автор. Переважна більшість вітчизняних науковців та фахівців-практиків позитивно сприйняли запровадження до кримінального процесуального законодавства України інституту НСРД. Його новели стали однією зі складових поступального входження України до європейського простору і призвели до необхідності гармонізації положень вітчизняного законодавства у пріоритетних сферах протидії злочинності. Тому питання удосконалення концептуальних підходів до вирішення проблем використання слідчим, детективом, прокурором або іншими особами за їх дорученням спеціальних, негласних методів розслідування на сьогодні набуло неабиякої актуальності та потреби в належному науковому вирішенні. То ж не випадково ці питання стали предметом дослідження таких відомих вітчизняних науковців, фахівців у галузі кримінального процесу, криміналістики, теорії оперативно-розшукової діяльності як Ю. Азаров, Л. Аркуша, В. Глушков, О. Капліна, В. Колесник, Л. Лобойко,

Д. Никифорчук, В. Нор, М. Погорецький, Д. Сергєєва, С. Тагієв, В. Тертишник, Л. Удалова, В. Ходанович, М. Шумило та ін.

Так, Л. Аркуша вказує на те, що недостатній рівень систематизації законодавства, відсутність єдиної термінології в сфері процесуальної й оперативно-розшукової діяльності негативно впливає не лише на визначення підстав проведення НСРД, а й на окремі аспекти їхнього безпосереднього здійснення, зокрема на залучення до цього утаємниченого процесу інших осіб [1, с. 141–142]. Доволі насторожено і з певною долею упередженості поставилась до інституту НСРД відома фахівець в галузі кримінального процесуального права О. Капліна, вказавши на те, що за загальним правилом слідчі дії як гласні так негласні повинні здійснюватися виключно слідчим, тим більш, що саме на нього покладається відповідальність за законність досудового розслідування, але провести більшість НСРД безпосередньо слідчим є неможливим і в цьому полягає одна із проблем [2, с. 52–53].

Всебічно розкривши питання використання результатів НСРД у кримінальному провадженні з погляду теорії доказування, М. Погорецький, Д. Сергєєва та Л. Щербина разом з тим висловили пропозицію про необхідність удосконалення системи захисту інформації щодо особового складу правоохоронних органів та інших осіб, залучених до проведення таких процесуальних дій, розроблення заходів із забезпечення охорони їхніх прав [3, с. 239]. Вказують науковці й на те, що процесуальне закріплення інституту НСРД у вітчизняний кримінальний процес у цілому себе виправдало. Чинний КПК містить низку процесуальних гарантій особи, щодо якої проводяться НСРД, вони загалом відповідають міжнародно-правовим стандартам використання негласних засобів у кримінальному провадженні. Проте, як зазначає М. Багрій, десяти-

ліття правореалізації норм зазначеного інституту породило цілу низку проблем, як теоретичного, так і практичного характеру, що потребують свого обговорення та вирішення [4, с. 141–142].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячена стаття. Віддаючи належне науковому доробку дослідників та інших вчених, що дослідили й продовжують досліджувати питання негласної процесуальної діяльності, зазначимо, що розкриття проблемних питань учасників негласної процесуальної діяльності, визначення конкретних суб'єктів, що приймають рішення та особисто проводять негласні слідчі (розшукові) дії чи залучають інших осіб до їх проведення, процесуального статусу, дотримання прав та інтересів особи кожного із залучених до проведення НСРД учасників не знайшли в наявних працях повного й достатнього відображення, а тому ці питання залишаються предметом подальших наукових пошуків і вимагають їх окремого й поглибленого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою даної роботи виступає розгляд проблеми визначення процесуального статусу, прав, обов'язків осіб, що беруть участь в негласній процесуальній діяльності під час здійснення досудового розслідування, аналіз окремих норм чинного КПК України, якими врегульовано таку діяльність, акцентування уваги на окремих недоліках законодавства та розроблення пропозицій з його удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо піддати аналізу норми Глави 21 КПК України [5], якими врегульовано порядок підготовки й проведення НСРД, та інші норми цього закону, де йдеться про процесуальний статус, права й обов'язки учасників кримінального судочинства, то можна помітити, що не всі учасники негласної процесуальної діяльності мають чітко визначений

їх статус. В нормах Глави 21 КПК не деталізовані процесуальні повноваження, особливості статусу певних осіб в разі їх участі в негласній процесуальній діяльності і навіть не наводяться назви деяких з таких осіб, що можуть бути причетними до проведення НСРД та фіксації й використання їх результатів в доказуванні. Так само не йдеться у вітчизняному кримінальному процесуальному законі про неможливість або й пряму заборону для окремих процесуальних осіб брати участь в проведенні НСРД. У статті 275 КПК, де йдеться про конфіденційне співробітництво під час здійснення негласної процесуальної діяльності, вказується лише про те, що під час проведення НСРД слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених цим Кодексом. Але невідомим залишається те, в якому процесуальному статусі, з якими правами й обов'язками можуть бути залучені конфіденти до участі в НСРД та якими все ж таки є випадки, що прямо передбачені і якими саме процесуальними нормами. Стосовно заборони залучення конфідентів до участі в негласних процесуальних діях, то у ч. 2 зазначеної статті КПК названі адвокати, нотаріуси, медичні працівники, священнослужителі, журналісти. Тобто мова йде про осіб, яких визначено за їх професійним статусом і безвідносно до можливого процесуального статусу таких осіб в кримінальному судочинстві та за умови, що таке співробітництво буде пов'язане з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру.

Загалом учасників негласної кримінальної процесуальної діяльності можна поділити на декілька категорій. Ними можуть бути особи, які приймають рішення про проведення НСРД і якими можуть виступати

слідчий, прокурор. Водночас положеннями ч. 3 ст. 246 КПК передбачено також, що в окремих і визначених кримінальним процесуальним законом випадках рішення про їх проведення може приймати слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором. Але з цього приводу ми поділяємо думки тих вітчизняних науковців і практиків, які пропонують дану вимогу вітчизняного законодавця розуміти в тому сенсі, що слідчий суддя в кожному випадку фактично надає дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, а не приймає сам рішення про її проведення. Адже процесуальний документ, в якому визначено прийняття такого рішення слідчим суддею, має чітко визначену в КПК назву «ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії», а звернення з клопотанням прокурора чи слідчого до слідчого судді з цього приводу має процесуально визначену в законі назву «клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії». Отже, мова йде про «дозвіл слідчого судді», а не про «прийняття рішення слідчим суддею». І лише статтею 261 КПК передбачено, що накладення арешту на кореспонденцію особи без її відома проводиться у виняткових випадках на підставі ухвали слідчого судді, але процедуру отримання такої ухвали, а також вимоги до її назви та змісту кримінальним процесуальним законом не встановлено, як не вказано і на те, що ініціатором прийняття такого рішення виступає сам слідчий суддя. Виходячи із загальних засад кримінального провадження і згідно з положеннями ч. 6 ст. 9 КПК, слід вважати, що ініціатива у прийнятті рішення про проведення НСРД має належати і належить фактично слідчому, який здійснює досудове розслідування і який повинен підготувати відповідне клопотання та після узгодження його з прокурором подати

на розгляд слідчому судді, або ж прокурору, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням і має право на прийняття процесуальних рішень в ньому. Слідчий суддя не має права самостійно і за власної ініціативи виносити ухвалу про проведення НСРД, зокрема й накладення арешту на кореспонденцію особи, моніторинг банківських рахунків, оскільки він не здійснює досудового розслідування розпочатого кримінального провадження або ж процесуального керівництва його здійсненням [6, с. 13–14].

Виключно прокурор має право на прийняття рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії як контроль за вчиненням злочину в усіх його формах (ст. 271 КПК). Якщо при цьому не виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи, то і дозволу слідчого судді в таких випадках не потрібно. Таке рішення прокурор може прийняти за власною ініціативою в межах здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням або ж на підставі звернення до нього слідчого. Слідчий може самостійно встановити потребу здійснення контролю за вчиненням злочину в будь-якій його формі і за наявності відповідних підстав має право звернутися до прокурора в межах його юрисдикції про прийняття ним рішення на проведення даної негласної процесуальної дії. Форми такого звернення законодавець не встановлює, отже можна вважати, що це може бути зроблено слідчим як в усній, так і в письмовій формі, хоча на практиці віддають перевагу останній.

До іншої категорії учасників негласної процесуальної діяльності можна віднести осіб, які безпосередньо проводять НСРД та фіксують результати їх проведення. Ними виступають слідчий органу досудового розслідування, який здійснює досудове слідство з метою розслідування конкретного злочину, чи

за його дорученням уповноважені оперативні підрозділи Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України (ч. 6 ст. 246 КПК). Відповідно до положень ч. 2 ст. 41 КПК, працівники зазначених оперативних підрозділів при проведенні НСРД за дорученням слідчого чи прокурора користуються повноваженнями слідчого. Оскільки повноваження слідчого отримує не весь уповноважений оперативний підрозділ, а лише конкретний його працівник, якому доручено виконувати негласну процесуальну дію і який несе персональну відповідальність за правильність, законність всіх дій під час виконання доручення слідчого чи прокурора, то суб'єктами проведення НСРД варто було б вказати в ч. 6 ст. 246 КПК не «уповноважені оперативні підрозділи», а «працівників уповноважених оперативних підрозділів».

Прокурору під час здійснення ним процесуального керівництва досудовим розслідуванням надано право доручати проведення НСРД слідчому, в провадженні якого перебуває відповідне кримінальне провадження, давати вказівки щодо їх проведення та брати участь у проведенні таких негласних процесуальних дій, доручати проведення НСРД відповідним оперативним підрозділам. Але права самостійного проведення негласних слідчих (розшукових) дій вітчизняний законодавець прокурору не надає (п.п. 4,5 ч. 2 ст. 36, ч. 6 ст. 246 КПК).

Разом з тим, немає чіткості в законодавчому формулюванні компетенції прокурора щодо наявності в нього права давати вказівки уповноваженим оперативним підрозділам та брати участь в проведенні ними НСРД,

які прокурор доручає провести відповідному оперативному підрозділу. Оскільки про такі права прокурора в п. 5 ч. 2 ст. 36 КПК не вказано, то, розуміючи буквально вимогу цієї статті кримінального процесуального закону, можна вважати, що давати вказівки відповідному оперативному підрозділу щодо порядку проведення НСРД та брати участь в тих діях, які проводяться уповноваженими оперативними підрозділами за дорученням слідчого або прокурора, сам прокурор не може.

Положеннями ч. 3 та ч. 6 ст. 246 КПК, які можна вважати загальними щодо визначення суб'єктів прийняття рішення про проведення та безпосереднє проведення НСРД й надання доручення на їх проведення іншим особам і в якій вказуються конкретно такі учасники негласної процесуальної діяльності, нічого не йдеться про дізнавача. Разом з тим, відповідно до вимог ст. 40-1 чинного КПК дізнавача наділено правом проводити негласні слідчі (розшукові) дії, доручати їх проведення відповідним оперативним підрозділам, звертатись за погодженням із прокурором до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій. Цілком логічним буде вважати, що, виходячи з таких повноважень, дізнавач має й право на прийняття ним самостійно рішення про проведення НСРД. Більш того, чинними на сьогодні положеннями ст. 300 КПК, якою врегульовано проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних проступків у формі дізнання, встановлено право дізнавача виконувати всі слідчі (розшукові) дії та проводити НСРД, передбачені ч. 2 ст. 264 та ст. 268 цього Кодексу.

Невідповідність процесуальних положень, що викладені в різних статтях кримінального процесуального закону, але регулюють ті самі процесуальні правовідносини, призводить до різночитання й нерозуміння законодавчих приписів. Отже така

ситуація може призвести не лише до процесуальних помилок, а й до порушення прав учасників кримінального провадження та прийняття неправосудних рішень судом.

Процесуальний статус, повноваження, права, обов'язки прокурора, слідчого, дізнавача та працівників уповноважених оперативних підрозділів і слідчого судді визначені відповідними нормами чинного КПК України і це в повній мірі стосується їхньої участі в негласній процесуальній діяльності. Особливості й винятки із загальних положень, що регламентують права й обов'язки окремих учасників кримінального провадження, відображені у відповідних нормах Глави 21 КПК, наприклад, надання виключно прокурору права прийняття рішення про проведення контролю за вчиненням злочину, як це передбачено вимогами ч. 4 ст. 246 КПК.

Разом з тим, вимогами ч. 6 ст. 246 КПК передбачено, що за рішенням слідчого чи прокурора до проведення НСРД можуть залучатись також інші особи. Таке законодавче положення і в такому його формулюванні вимагає додаткового осмислення змісту окремої процесуальної норми.

Вітчизняний законодавець не вказує на те, хто саме може бути в числі тих «інших осіб» та в якому конкретному процесуальному чи іншому статусі вони можуть бути залучені до проведення негласних процесуальних дій. Відповідь на це запитання має важливе значення, оскільки саме статус особи в кримінальному провадженні визначає її права, обов'язки та створює гарантії для захисту її особистих прав й інтересів. Невідомість або нечітка визначеність такого статусу приховує небезпеку порушення як загальних засад кримінального провадження, так і прав особи – окремого учасника негласної процесуальної діяльності.

Невідомим також залишається те, на якому етапі проведення НСРД можуть бути залучені «інші особи»

і з якою метою та чи підлягає відображення їхньої участі в негласних діях з вказуванням даних залученої особи, роз'ясненням прав та обов'язків у відповідних процесуальних документах – в постанові чи клопотанні органу досудового розслідування, ухвалі слідчого судді, протоколі слідчої дії тощо.

Формулювання «залучені до проведення негласних слідчих (розшукових) дій» можна розуміти як залучення до: надання допомоги в підготовці НСРД до її початку, створенні умов для її проведення; забезпечення умов для вдалого й безпечного проведення дій виконавцями НСРД (наприклад, охорона місця й учасників проведення процесуальної дії); надання технічної допомоги в проведенні (наприклад, приховане від власників чи володільців відкриття і закриття зачинених приміщень, проникнення в систему комп'ютера, встановлення спеціальних технічних засобів стеження тощо); допомога у правильному вилученні певних речей і документів, а в разі потреби заміни їх на інші; здійснення основних чи додаткових заходів для технічної фіксації ходу й результатів процесуальної дії, застосування пошукових науково-технічних засобів та інше. Конкретна особа, мета залучення і ступінь та результати такої участі залученої до НСРД особи мають бути відомими слідчому, прокурору, а в разі розгляду матеріалів кримінального провадження судом – судді. Тут вступають в силу вимоги ч. 2 ст. 256 КПК згідно з якими особи, які були залучені до проведення НСРД, можуть бути допитані як свідки за правилами, що встановлені цією ж процесуальною нормою.

Якщо мова йде про залучення до НСРД осіб, чий процесуальний статус має своє визначення у відповідних нормах КПК, то це за загальним правилом і очевидно можуть бути: перекладач (ст. 68 КПК); спеціаліст (ст. 71 КПК); у окремих випадках –

експерт, якщо проведення НСРД стосується предметів або об'єктів призначеної йому експертизи (п. 3.ч. 3 ст. 69 КПК). Норми Глави 21 КПК не містять переліку осіб, які можуть бути залучені до проведення НСРД, як немає в них і положень, котрими була б заборонена участь певних учасників кримінального провадження в негласних процесуальних діях. Участь в таких діях підозрюваного, на наш погляд, була б абсурдною, до того ж не передбачено і права підозрюваного або його захисника заявляти клопотання про проведення НСРД та запрошення їх до участі в таких діях.

Немає однозначності у визначенні такого права для потерпілого, якому вимогами п. 4. ч. 2 ст. 56 КПК надано право брати участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях. Якщо в поняття «інші» вкладається розуміння також і негласних процесуальних дій, оскільки НСРД все ж таки є різновидом процесуальних дій, то потерпілий за логікою законодавця, очевидно, може бути учасником негласної процесуальної діяльності, адже заборони для нього на участь в НСРД не встановлено.

Понятого як учасника кримінального провадження названо в п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК, проте його процесуальний статус, права, обов'язки та відповідальність за неналежне їхнє виконання, порядок залучення до участі в кримінальному провадженні окремою процесуальною нормою не визначені. Лише вимогами ч. 7 ст. 223 КПК встановлено, що слідчий, прокурор зобов'язані запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) для: пред'явлення особи, трупа чи речей для впізнання; огляду трупа, у тому числі пов'язаного з ексгумацією; слідчого експерименту; освідування особи; обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи; обшуку особи. Обов'язкового залучення понятого для участі в НСРД законодавець не встановлює як не встановлює і заборони на його

залучення до проведення будь-яких процесуальних дій. Водночас положеннями тієї ж процесуальної норми передбачено, що поняті можуть бути запрошені для участі в усіх інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважатиме це за доцільне. Виходячи із такого викладення цих нормативних приписів, понять не обов'язково, але на розсуд слідчого чи прокурора або оперативного працівника, який виконує їх доручення, може бути залучений до будь-яких НСРД і має право стати їх учасником. Саме так роблять на практиці слідчі, залучаючи поняті для участі в проведенні НСРД як незаінтересованих осіб. Питання спірне і варте на окреме дослідження та більш докладне обговорення, але це не входить до безпосередніх завдань даної статті.

На окреме обговорення варті й питання процесуального статусу учасників виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Законодавець в ст. 272 КПК вказує на те, що виконання такого спеціального завдання як негласної процесуальної дії здійснюється особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування. Аналіз тексту зазначеної процесуальної норми не дає можливості прийти до однозначного розуміння того, чи є виконавець спеціального завдання суб'єктом проведення НСРД або ж він є особою-конфідентом, залученою для виконання спеціального завдання на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора. Як справедливо підкреслює С. Тагієв, конфіденційне співробітництво – це скоріше інструментарій, який дозволяє проведення тієї

чи іншої НСРД, у якому найбільше виявляється квінтесенція досліджуваних дій [7, с. 257]. Інший науковець – В.Г. Уваров вважає, що конфіденційне співробітництво має бути взагалі виключеним із системи слідчих дій та має отримати окрему регламентацію поза межами процесуального законодавства як захід здобуття розвідувальної й контррозвідувальної інформації [8, с. 168]. Інші вчені, наприклад, С. Салтиков, Д. Талалай вважають, що конфіденційне співробітництво в кримінальному процесі не можна відносити до окремих НСРД, але воно спрямоване на їх забезпечення й досягнення максимальної процесуальної ефективності проведення конкретної слідчої дії [9, с. 289]. Отже, багато хто з вітчизняних науковців не відносять конфідента до процесуальної особи як учасника негласних процесуальних дій, що наділений окремими процесуальними повноваженнями.

Якщо ця особа має право на проведення НСРД, то про неї як виконавця нічого не сказано в ч. 6 ст. 246 КПК, але виконавець слідчої дії має бути наділений правами слідчого і на нього покладається обов'язок не лише проведення процесуальної дії, а й складання протоколу за її результатами. А якщо така особа у соціальному статусі конфідента залучається слідчим чи прокурором до виконання спеціального завдання, то не визначеним залишається її процесуальний статус, права, обов'язки, процесуальні гарантії безпеки тощо. Залучати інших осіб до проведення НСРД мають право слідчий, прокурор або працівник уповноваженого оперативного підрозділу, який діє на підставі виконання ним доручення слідчого, прокурора. Якщо виконавця спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності визнати суб'єктом проведення НСРД, то його треба наділити правом залучення до участі в такій негласній процесуальній дії інших осіб. Ці та пов'язані з ними

питання виконання вимог ст. 272 КПК в чинному кримінальному процесуальному законі не врегульовані. Крім того, як зазначає Н. Гольдберг, існують певні труднощі щодо використання інформації конфідента при залученні його до проведення НСРД, адже ні КПК України, ні Інструкція про організацію проведення НСРД та використання їх результатів у кримінальному провадженні не відображують методiku і тактику такої форми співробітництва [10, с. 102].

Такими є не всі, але окремі з найбільш важливих, на нашу думку, питань визначення процесуального статусу учасників негласної процесуальної діяльності в кримінальному провадженні, та інших залучених у встановленому порядку до проведення НСРД осіб.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Аналіз теоретичних джерел, окремих положень чинного КПК України та практики підготовки й проведення органами досудового розслідування негласних процесуальних дій дає підстави для формулювання певних висновків. Насамперед варто вказати на те, що не кожен з учасників негласної процесуальної діяльності має чітко визначений у відповідних статтях чинного КПК України процесуальний статус із зазначенням їхніх прав та обов'язків. Це стосується як виконавців, так і осіб, залучених до підготовки й проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Для усунення наявних недоліків у чинних кримінальних процесуальних нормах, на нашу думку, варто внести до деяких з них окремі зміни.

1. З огляду на те, що слідчий суддя не здійснює досудового розслідування і фактично не приймає рішення про проведення НСРД, а лише вирішує питання щодо надання дозволу на її проведення, слідчого суддю варто виключити із змісту ч. 3 ст. 246 КПК як процесуальну особу, що приймає таке рішення.

2. Сформулювати в окремій статті Глави 21 КПК нормативні положення, які визначають процесуальний статус конфідента, його права й обов'язки для кожного конкретного випадку можливого залучення до НСРД, а саму статтю, що визначатиме процесуальний статус конфідента, розмістити в параграфі, який визначає загальні положення про НСРД, а не серед переліку інших.

3. Змінити редакцію процесуальної норми ст. 246 КПК, вказавши в ч. 6 суб'єктами проведення НСРД за дорученням слідчого не «уповноважені оперативні підрозділи», а «працівника уповноважених оперативних підрозділів», а до тексту ч. 3 та ч. 6 цієї статті внести зміни, що відображають надане нормами ст. 40-1 та ч. 1 ст. 300 КПК право дізнавача приймати рішення про проведення НСРД та давати доручення на їх проведення відповідним оперативним підрозділам у передбачених цим Кодексом випадках.

4. В редакції ст. 272 КПК чітко визначити суб'єкта проведення НСРД та суб'єкта виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності. Якщо законодавець вважатиме ними одну й ту саму особу, то вказати в цій процесуальній нормі процесуальний статус, права, обов'язки виконавця спеціального завдання, всі вимоги до нього як суб'єкта проведення такої процесуальної дії, що стосуються підготовки, проведення та фіксації її результатів, зокрема й складання протоколу та додатків до нього. Якщо вказана в ст. 272 негласна процесуальна дія і виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності як такого є різними за своєю сутністю діями, то виключити виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності із числа НСРД, передбачивши можливість його реалізації в межах здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Стаття присвячена розгляду дотримання прав та законних інтересів учасників досудового розслідування. Досліджено окремий аспект забезпечення таких прав для осіб, причетних до негласної процесуальної діяльності. Звертається увага на те, що в законодавчих нормах слідчого суддю безпідставно названо в числі осіб, які приймають рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, оскільки він лише надає дозвіл на проведення тих негласних дій, які вважають за потрібне провести слідчий або прокурор. Встановлено також, що прокурор не може брати участі в проведенні негласних слідчих (розшукових) дій оперативним працівником навіть якщо він сам дав доручення на їх проведення. Положеннями ст. 40-1 та ст. 300 КПК дізнавачеві надано право на прийняття рішення й проведення НСРД та надання доручень оперативним підрозділам на їх проведення. Проте в жодній статті Глави 21 КПК про це не йдеться. Звернено увагу на неоднозначність сприйняття норм, що стосуються участі в негласних процесуальних діях потерпілого, понятих, осіб, що співробітничать зі слідчим на конфіденційній основі. Але невіднозначним залишається те, в якому процесуальному статусі, з якими правами й обов'язками можуть бути залучені конфіденти до участі в НСРД та якими все ж таки є випадки, що прямо передбачені і якими саме процесуальними нормами. Звернено увагу на невідповідність процесуальних положень, що викладені в різних статтях кримінального процесуального закону, які регулюють ті самі процесуальні правовідносини й призводять до різночитання й нерозуміння законодавчих приписів. Наголошується, що така ситуація може призвести не лише до про-

цесуальних помилок, а й до порушення прав учасників кримінального провадження та прийняття неправосудних рішень судом.

З метою усунення таких недоліків запропоновано внесення змін та доповнень до чинного КПК України в частині встановлення нормативного порядку підготовки й проведення негласних процесуальних дій.

Ключові слова: досудове розслідування; негласні слідчі (розшукові) дії; процесуальний статус особи; виконавець слідчої дії; залучена особа; права учасників негласної процесуальної діяльності.

Lamakh K. Determining the status of participants in secret procedural activities in criminal proceedings

The article focuses on the fact that the observance of the rights and legitimate interests of the participants in the pre-trial investigation corresponds to the principles of criminal proceedings. The issue of ensuring such rights for persons involved in secret procedural activities has a separate aspect. The Institute of Covert Investigative (research) Actions from the first days it arouses the interest of scientists and practitioners who defend its provisions or criticize or challenge some of the procedural norms. Review of scientific sources, analysis of legislative norms of Chapter 21 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine, study of the practice of conducting secret procedural actions by investigators indicates the presence of certain shortcomings in the normative regulation of procedural status, determination of the rights of performers of secret investigative (search) actions and persons involved in their conduct.

Attention is drawn to the fact that in the legislative norms the investigating judge is unjustified

bly named among the persons who make the decision to conduct secret investigative (search) actions, since he does not establish the need for certain actions to be carried out by investigators, but only gives permission to conduct those secret actions that an investigator or prosecutor deems it necessary to conduct. It was also established that the prosecutor cannot participate in the conduct of covert investigative (research) actions by an operative, even if he himself gave instructions for their conduct. The author of the article claims that the provisions of Art. 40-1 and Art. 300 of the CCP, the inquirer is given the right to make a decision and carry out CIRA and to give instructions to the relevant operational units to carry them out in the cases specified by this Code. However, this is not mentioned in any article of Chapter 21 of the CCP, which regulates the preparation and conduct of secret procedural actions. There is also no clarity of presentation, and therefore, unambiguity of perception and norms concerning participation in secret procedural actions of the victim, witnesses and persons cooperating with the investigator on a confidential basis. Inconsistency of procedural provisions creates difficulties in their application.

In order to eliminate such shortcomings, the author of the article proposed making amendments and additions to the current Code of Criminal Procedure of Ukraine in terms of establishing a regulatory procedure for preparing and conducting secret procedural actions.

Key words: pre-trial investigation; covert investigative (research) actions; procedural status of the person; investigator; involved person; the rights of participants in secret procedural activities.

Література

1. Аркуша Л.І. Поняття, система та підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Південно-український правничий часопис*. 2013. № 3. С. 141–144.

2. Капліна О.В. Проект Кримінального процесуального кодексу України: проблеми залишаються. *Проблеми реформування кримінального процесуального законодавства України в контексті європейських стандартів: тези доповідей наукового семінару*. (Київ, 13 березня 2012 р.). Харків: Вид. Строчков Д.В., 2012. С. 50–53.

3. Погорецький М.А., Сергеева Д.Б., Щербина Л.І. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесуальному доказуванні слідчими СБ України: монографія: у 2 ч. Ч. 2. Київ: НА СБ України, 2016. 256 с.

4. Багрій М.В. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій: деякі проблеми теорії та практики // *Кримінальний процесуальний кодекс України: десятиліття реалізації і проблеми сьогодення: збірник статей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Львів, 18 листопада 2022 р.). Львів: Львівський національний ун-тет імені Івана Франка, 2022. С. 131–143.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88.

6. Негласні слідчі (розшукові) дії: кримінально-процесуальні та криміналістичні аспекти: навчальний посібник / В.А. Колесник, І.В. Гора, В.О. Ходанович. Київ: НА СБУ, 2019, 192 с.

7. Тагієв С.Р. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі України: теорія і практика. Чернігів: Десна Поліграф, 2015. 512 с.

8. Уваров В.Г. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми юридичної визначеності та ефективності. *Правова позиція*. 2016. №2 С. 163–169.

9. Салтиков С., Талалай Д. Конфіденційне співробітництво та негласні слідчі (розшукові) дії. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №8. С. 285–290. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.8.47>.

10. Гольдберг Н.О. Проблеми регулювання конфіденційного співробітництва при здійсненні негласних слідчих (розшукових) дій. *National law journal: theory and practice*. 2016. № 2. С. 100–103.

